

PROFESINĖS VOKIEČIŲ KALBOS MOKYMAS

Irena Miculevičienė

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius

El. paštas vvka@vv.vtu.lt

Šiame straipsnyje nagrinėjamas vokiečių kalbos mokymas tam tikrų specialybių besimokančių studentų grupėse. Profesinės užsienio kalbos mokoma jaunuomenė, dar neturinti jokios praktinės patirties. Todėl dirbant su specialiu žodynu svarbiausia yra supažindinti besimokančiuosius su mokymo tikslais, technika ir metodais, kurie jiems padeda savarankiškai suprasti, išmokyti žodžius. Čia kalbama ir apie darbą su tekstais, jų parinkimą, nuolat besikartojančias juose tam tikras gramatines struktūras, kurias labai svarbu atpažinti ir iššifruoti, o atgaminant – supaprastinti.

Reikšminiai žodžiai: bendrinė šnekamoji kalba, profesinė vokiečių kalba, dalykinis žodynas, dalykinių tekstų ypatumai, gramatinės struktūros.

Įvadas

Ką reiškia mokytis su profesija susijusios vokiečių kalbos, kitaip tariant, profesinės vokiečių kalbos? Išgirdus šią sąvoką, pirmiausia prieš akis iškyla įvairūs terminai, negirdėtas žodynas bei sudėtingi ir sunkiai suvokiami įvairių specialybių tekstai. Tačiau čia bus kalbama ne apie mokomojo dalyko (tam tikros disciplinos) dėstymą vokiškai, bet išdėstytos kai kurios mintys apie dalykinės vokiečių kalbos mokymosi ypatumus tam tikras specialybes studijuojančių studentų grupėse. Kai kurios mintys kilusios ir išgirstos besitobulinant Berlyno Gėtės institute organizuotame seminare *Deutsch im Beruf*, analizuojant tam tikrą literatūrą bei remiantis praktine patirtimi.

Problemos aktualumas

Didžiumai Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentų vokiečių kalba yra privaloma disciplina. Vokiečių kalbos, kaip užsienio kalbos, mokymas įtrauktas į daugelio aukštesniųjų

mokyklų, kolegijų, aukštųjų mokyklų mokymo planus. Taigi profesinės vokiečių kalbos mokymas yra skirtas jaunuomenei, kuri dar neturi jokios praktinės patirties. Daugumos su pasirinkta specialybe susijusių dalykų mūsų universitete studentai pradeda mokytis tik antraisiais studijų metais, o užsienio kalba daugeliui specialybių studentų dėstoma tik du pirmuosius semestrus pirmaisiais studijų metais. Kad ir kaip būtų keista, su savo specialybe jie susipažįsta pirmiausia per užsienio kalbos paskaitas, nagrinėdami profesinius tekstus vokiečių kalba. Taigi mokant užsienio kalbos techninių specialybių studentus būtina turėti tai omenyje. Tik ar tikslinga mokyti studentus specialybės dalykų užsienio kalba, jei jie dar nesusipažinę su savo specialybe praktiškai? Kai studentai aukštesniuose kursuose pradeda mokytis specialiųjų dalykų, užsienio kalbą dėstyti baigiama. Lieka tik viltis, kad studentai, baigę studijas, atsivers vokiečių kalbos užrašus ir prireikus bandys prisiminti kažkada pirmame kurse girdėtus terminus bei kalbines struktūras.

Tiriamąo darbo analizė ir mokomojo darbo rekomendacijos

Anot Hermanno Funko, su profesija susietame vokiečių kalbos mokyme pastebimos trys pagrindinės koncepcijos: **a.** Paskaitų metu dėstoma bendrinė šnekamoji kalba, retkarčiais pajvairinama dalykiniais tektais bei specialiu žodynu; **b.** Profesinės vokiečių kalbos pratybos tampa dalykinės kalbos mokymu. Tokiu atveju pagrindine mokomąja medžiaga tampa specialybės vadovėlis vokiečių kalba su tam tikrais dalykiniais tektais ir terminologija, kartais papildomas bendrinės kalbos užduotimis, nukopijuotomis iš bendrinės kalbos vadovėlių; **c.** Tik retais atvejais pasitelkiami vadovėliai, tiesiogiai pritaikyti besimokančiųjų grupei su jai pritaikytomis profesinėmis bei kalbinėmis situacijomis (Funk 1992: 5). Bet besimokantieji beveik ar apskritai neturi specialiųjų dalykinių žinių ir užsienio, ir gimtąja kalba. Todėl Elisabeth Lattaro daro tokią išvadą: per profesinę vokiečių kalbos pamoką geriausiu atveju galima išmokyti besimokantįjį susidoroti su dalykinės kalbos reikalavimais, supažindinti jį su mokymo technika ir metodais, kuriais remiantis jis išmoks savarankiškai suprasti, išmokti ir perimti naują žodyną, nes dalykinė kalba ar, kitaip tariant, specialusis žodynas neturint specialių žinių yra beveik neįveikiamas (Lattaro 1991: 9).

Turėdami tai omenyje, plačiau panagrinėkime darbą su *specialiąja terminija* (žodynu), *tekstais* ir *gramatika* mokant profesinės kalbos, dar neturint profesinės patirties.

Darbas su žodynu visuose specialiosios literatūros vadovėliuose, mokymo planuose ir pratybų sąsiuvinuose turi daug reikšmės. Ir pagrįstai. Dalykinis žodynas plėtojasi kur kas dinamiškiau nei kokia kita kalbinės sistemos dalis. „Kuo dažniau mes savo kasdieniniame gyvenime susiduriame su mokslo ir technikos pasekmėmis, tuo daugiau naudojame dalykinės kalbos terminų“ (Funk 1990: 22). Tačiau, jei mokydami dalykinės kalbos remsimės tik akumuliacijos, žodžių kaupimo principu, – toli nenueisime. Tuo labiau kad labai sunku numa-

tyti, kokie žodžiai būsimai profesijai bus reikalingi. Tokiu atveju, mokantis profesinės kalbos ir dirbant su žodynu, būtina laikytis tam tikrų principų, pvz., *būtina orientuotis į žodžius, kurie yra universalūs ir vartotini ne tik tam tikroje dalykinėje kalboje ar kalbant tik tam tikra tema, bet svarbūs kiekviename kontekste*. Kaip pavyzdį čia galima pateikti:

a) veiksmazodžius, išreiškiančius santykį su skaičiais, dydžiais ir kiekiams:

...*sich belaufen auf*... ...*teilen*... ...*sich ergeben*...

...*addieren*... ...*subtrahieren*... ...*multiplizieren*... ir kt.

b) veiksmazodžius, išreiškiančius didėjimą arba mažėjimą:

+...*vermehrt sich um*... –...*vermindert sich um*...

...*nimmt zu (um)*... ...*nimmt ab (um)*...

...*steigt*... ...*fällt*...

Taip pat reikėtų išskirti: *žodžius, kurie siejasi tik su tam tikra specifine sritimi; žodžius, kuriuos besimokantieji supranta ir vėliau atpažįsta; žodžius, kuriuos jie aktyviai vartoja*. Todėl per profesinę vokiečių kalbos pamoką, stengiantis išmokti vartoti visų šių rūšių žodžius, būtina daug dėmesio skirti žodžių darybai. Žodžių darybos taisyklės labai svarbios profesinės kalbos terminams sudaryti, jiems įsiminti, o jų mokėjimas lengvina dalykinių tekstų suvokimą.

Žodžių išmokimą lengvina ir jų skirstymas pagal prasmę bei formą. Taigi svarbiausia yra supažindinti besimokančiuosius su mokymo tikslais, technika ir metodais, kurie padeda jiems savarankiškai suprasti, išmokti ir perimti žodžius, nustatyti jų reikšmes iš konteksto, pasinaudoti žodžių darybos taisyklėmis ir pritaikyti juos pagal paskirtį.

Mokant dirbti su profesija susietais tektais užsienio kalba, galioja tie patys tikslai, metodai bei darbo formos, kaip ir dirbant su visais kitais bendrinės kalbos tektais. Bet ir čia reikėtų išskirti keletą darbo su dalykiniais tektais ypatumų.

Pirmiausia – tekstų parinkimas. Kokie tekstai tinka su profesija susietai užsienio kalbai

dėstyti ir kokie netinka? Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad, norint geriau suprasti dalykinius tekstus, pirmiausia reikia gerai susipažinti su visomis tekstų rūšimis, pasitaikančiomis bendrinėje vokiečių kalboje, daugiausia dėmesio skiriant informaciniams tekstams. Taigi parenkant konkrečius tekstus D. Möhnas ir L. Pelka (Möhn 1984: 7) rekomenduoja atsižvelgti į tokius principus:

- aiškus tekstų ryšys su besimokančio jaunimo gyvenamąja bei studijų aplinka;
- tekstų parinkimo tikslas negali būti vien dalykinis mokymas. Darbas su tekstu turi mokyti naudotis įvairiomis darbo formomis;
- teksto parinkimas privalo reprezentuoti tam tikros profesijos dažniausiai pasitaikančias teksto rūšis bei perduodamą dalykinę informaciją;
- parinkti tekstai turėtų skatinti profesinius motyvus, o ne atvirščiai.

Tokie tekstai galėtų būti įvairūs darbo procesų aprašymai; tekstai iš tam tikros specialybės vadovėlių vokiečių kalba; naudojimosi taisyklės; darbo skelbimai; korespondencija; žinytai; produktų aprašymai, katalogai bei kainynai; įvairūs prospektai; statistiniai duomenys ir lentelės; firmų bei įmonių aprašymai; reklaminiai tekstai.

Su šiais tektais galima atlikti daugybę įvairiausių užduočių, pvz., sudaryti tam tikram tekstui aktualaus žodyno sąrašą; aprašant darbo procesus, suskirstyti ir surūšiuoti darbo eigos pakopas; perskaitytą informaciją perduoti žodžiu; skaičius susieti su informacija, perduodant ją paprastais savais žodžiais; surinkti statistinę informaciją, ją suskirstyti ir palyginti; darbo skelbimuose pasižymėti ir aprašyti darbo sąlygas bei remiantis tekstu suformuluoti klausimus; nagrinėti laišku rašymo pavyzdžius, suvokiant ir pritaikant jiems būdingus posakius. Nagrinėjant produktų katalogus, aprašyti ir palyginti produktus, nurodyti jų trūkumus ir privalumus; parašyti perskaitytos informacijos santrauką, sudaryti teksto klausimus, atsakyti į juos ir kt.

Kai kurie nuolat pasitaikantys veiksniai dalykiniuose tekstuose netgi palengvina jų suvoki-

mą, lyginant juos su tekstais, nagrinėjama is bendrinės kalbos pratybas. Tai vizualios priemonės, nuolat besikartojančios kalbinės priemonės bei gramatinės struktūros.

Dinamiškas dalykinių tekstų žodyno plėtimasis mokantis profesinės kalbos yra vienas iš pagrindinių sunkumų, o *gramatinių struktūrų*, vartotinių dalykinėje kalboje, kiekis tikrai nedidelis. Lengvinantis veiksnys yra tai, kad visos šios gramatinės struktūros visai nesudėtingos ir išmoktos jau mokykloje. O jei taip ir nėra, jas nesunku išmokti ir perimti. Pagrindinius profesinės kalbos mokymui naudojamus tekstus D. Möhnas ir L. Pelka (Möhn 1984: 12) priskiria dviem grupėms: a) jie informuoja arba b) instruktuoja, taigi aprašo darbo ir gamybos eigą arba būdą, kaip tai atliekama. Todėl tekstuose vartojama tiksli ir lakoniška kalba, nuolat griebiamasi tų pačių kalbinių priemonių, pvz., *Passiv* (neveikiamosios rūšies) formos; modaliniai veiksmažodžiai *müssen, sollen, sein + zu + Infinitiv, Imperativ* (liepiamosios nuosakos) formos; priešdėliai, priesagos, sudurtiniai žodžiai, sudaiktavardinti veiksmažodžiai ir kt.

Gramatiškai nagrinėjant tekstus, būtina aptarti šias gramatines struktūras ir bandyti jas išmokti. Bet ir čia pagrindinis tikslas turi būti gramatinių struktūrų atpažinimas ir šifravimas. Nebūtina kiekvienu atveju jas atgaminti. Svarbiausia išmokyti besimokančiuosius gramatiškai supaprastinti sudėtingas gramatines struktūras. Pvz., *Passiv* (neveikiamosios rūšies) konstrukcijas paversti *Aktiv* (veikiamąja rūšimi) ir, atvirščiai, pažyminiui išreikšti šalutiniais sakiniais ir kt. Dalykinius tekstus besimokantieji pirmiausia turi suprasti, o ne atgaminti. Jei šiuos tekstus besimokantieji turi atpasakoti raštu ar žodžiu, privalo vartoti paprastesnes gramatines struktūras. Nuo sunkesnio – prie lengvesnio – toks turėtų būti gramatikos mokymasis nagrinėjant profesinius su kalbos mokymu susietus tekstus.

Išvados

Apibendrinant reikia pabrėžti, kad negalima profesinės kalbinės kompetencijos sutapatinti su

dalykine kompetencija ir kad profesinės vokiečių kalbos pamoka pirmiausia yra užsienio kalbos pamoka su visomis jai būdingomis strategijomis, metodais ir tikslais, padedančiais išmokti, suvokti ir įsiminti pateiktą informaciją.

Literatūra

Funk, H. 1992. "Berufsbezogener Deutschunterricht". in *Grundlagen – Lernziele – Aufgaben, in Fremdsprache Deutsch. Sondernummer*. München: 5.

Funk, H. 1990. "Arbeit mit dem Wörterbuch im Deutschunterricht", *Fremdsprache Deutsch* 3: 22.

Lattaro, E. 1991. "Grundprobleme de berufsbezogenen Deutschunterrichts", *Fremdsprache Deutsch* 3: 9.

Möhn, D. Pelka, R. 1984. "Fachsprachen. Eine Einführung", *Tübingen*: 7–12.

BERUFSBEZOGENER DEUTSCHUNTERRICHT

Irena Miculevičienė

In diesem Artikel geht es um Deutschunterricht für eine bestimmte Zielgruppe. Berufsbezogener Fremdsprachenunterricht ist in der Regel Unterricht mit Jugendlichen, die in der beruflichen Bildung kaum fachliche Kenntnisse haben. Deshalb besteht die Vorbereitung der Lernenden auf die lexikalischen Anforderungen eines Berufes darin, ihnen Techniken zu vermitteln, mit deren Hilfe sie neuen Wortschatz selbständig verstehen, lernen und behalten können. Hier spricht man auch über die Textarbeit, die die text-didaktischen Mittel der stufenweisen Annäherung vom globalen zum detaillierten Verstehen nutzt. Besonderheiten fachsprachlicher Texte in Inhalt, Wortschatz und Grammatik werden darüber hinaus gezielt bewusst gemacht. Was die Grammatikarbeit betrifft, so müssen grammatische Strukturen erkannt und entschlüsselt, aber nicht in jedem Fall produziert werden. Wenn sie wiedergegeben werden, so muss man sie in eigenen Worten und mit einfacheren grammatischen Strukturen wiedergeben.

Schlüsselworte: berufsbezogene Sprache, Fachsprache Fachwortschatz, Besonderheiten der Fachtexte, grammatische Strukturen, Umgangssprache.

Įteikta 2006-01-16; priimta 2006-02-22